

Voor: VHP2-leden en andere geïnteresseerden
Van: Pensioencommissie VHP2
Datum: 23 april 2014
Onderwerp: Standpunt VHP2 inzake (generatie)solidariteit

Inleiding

Het onderwerp solidariteit in het algemeen en generatiesolidariteit in het bijzonder is met betrekking tot pensioen actueler dan ooit. Het vertrouwen in het pensioenstelsel zoals het nu is ingericht brokkelt af en zowel onder ouderen maar vooral onder jongeren is het vertrouwen in het stelsel broos aan het worden. Bij ouderen speelt, dat zij hun (hoge) verwachtingen in mindere mate zien uitkomen en bij jongeren speelt dat zij weinig vertrouwen hebben dat het geld dat voor hen wordt ingelegd tot een behoorlijk resultaat zal leiden.

De rol van pensioenfondsen maakt onderdeel uit van de discussie. Ouderen hebben het idee dat pensioenfondsen er een potje van maken en het geld niet behoorlijk beleggen terwijl jongeren het idee hebben dat een behoorlijk deel van het schaarse geld aan de (vroeg-)gepensioneerde ouderen wordt uitgekeerd zodat voor hen weinig meer overblijft. De rol van de besturen van pensioenfondsen staat in dat verband volop ter discussie. Er gaan steeds meer stemmen op van mensen die zeggen: "Geef mij die premie zelf maar, dan beleg ik het zelf en dan weet ik in ieder geval wat ik heb.....".

In dit stuk willen wij als VHP2 naar onze leden maar ook naar anderen duidelijk maken hoe wij tegen het onderwerp (generatie)solidariteit aankijken.

Collectiviteit

In uitkeringsovereenkomsten wordt gebruik gemaakt van de voordelen van collectiviteit en in meer of mindere mate ook van solidariteit. Alleen bij individueel beschikbare premieregelingen is de waardeontwikkeling van de ingelegde premie per individu traceerbaar. Deelnemers aan individueel beschikbare premieovereenkomsten lopen grote, uiteenlopende risico's bij de opbouw van het pensioenkapitaal en bij de aankoop van het ouderdomspensioen. Zij worden onder meer blootgesteld aan beleggingsrisico, langlevensrisico, renterisico, inflatierisico en looptijdrisico. Dit betekent dat het pensioen significant anders kan uitvallen dan aanvankelijk verwacht werd en dat deelnemers dit maar zeer beperkt kunnen beïnvloeden. De risico's kunnen, indien gewenst, voor een deel beheerst worden, maar dat kost geld. Dit kan in de vorm van meer inleg of een lager maar zekerder rendement. Alle hierboven genoemde risico's kunnen tegelijk optreden, waardoor het effect op het ouderdomspensioen versterkt kan worden.

Ter illustratie een voorbeeld: Stel dat een deelnemer 30 jaar aan een beschikbare premie regeling heeft deelgenomen. Hij heeft de laatste jaren voor zijn pensionering defensief belegd (via life cycle voor 95 % in vastrentende waarden). Door de lage rekenrente (bijv. 2,2 %) kan hij helaas bij pensionering slechts een pensioen aankopen dat veel lager is dan wat hij had verwacht. Daarnaast zijn kort voor zijn pensionering de overlevingstafels aangepast waardoor de uitkering over een langere periode moet worden uitgesmeerd en alleen daarom al bv. 10 % lager uitvalt. Daarnaast weet de deelnemer dat het pensioen dat hij heeft aangekocht niet geïndexeerd gaat worden

waardoor het bij een gemiddelde inflatie van 2 % na 10 jaren een 20 % lagere reële waarde vertegenwoordigd. Bij elkaar opgeteld blijft voor de deelnemer onder de streep een fors lagere pensioenuitkering over dan waar de gemiddelde deelnemer op had gerekend. Deelnemers aan andere typen regelingen lopen dezelfde risico's. Echter, bij deze andere, meer collectieve, regelingen is de kans dat de risico's ten volle op de individuele deelnemer worden afgewenteld vele malen kleiner dan bij individueel beschikbare premieovereenkomsten. Dit komt doordat bij **collectieve regelingen risico's gespreid worden**.

Individuele risico's worden collectief verdeeld. Bij pensioenen gaat het dan met name om het langlevens- en het rente- en beleggingsrisico, maar ook om het overlijdensrisico als sprake is van een partner- of wezenpensioen.

Solidariteit

Bij pensioenfondsen werkt solidariteit als volgt: *In een grote groep is de datum van pensionering zodanig gespreid dat de groep als geheel meer en langer in aandelen kan beleggen. Het risico van een tegenvallende markt wordt dan gespreid over generaties. Jongere generaties accepteren een lager rendement op hun (kleine) opgebouwde inleg en hopen later, als oudere generatie te profiteren van een hoger rendement op een groter opgebouwd kapitaal. Een verplicht gestelde pensioenregeling kan 25-30% hogere opbrengsten op het geïnvesteerd vermogen realiseren. Dit kan niet alleen omdat de optimale beleggingsportefeuille meer aandelen bevat, maar ook omdat het fonds minder liquide hoeft te zijn als de klanten niet kunnen weglopen. Het kan dus beleggen in zaken die minder makkelijk snel te verkopen zijn, zoals onroerend goed en niet op de beurs genoteerde ondernemingen. Verplichtstelling ten behoeve van solidariteit kan, ook bij hogere opbrengsten, alleen voortbestaan als de begunstigen er op vertrouwen dat hun geld in goede handen is en het beloofde pensioen wordt gerealiseerd. Verplichtstelling gaat daarom gepaard met overheidstoezicht, in Nederland door De Nederlandsche Bank, op het beleggingsbeleid en de solvabiliteit.* (bron: Wikipedia)

Generatiesolidariteit

In pensioenfondsen is de onderlinge solidariteit die tussen de verschillende groepen deelnemers bestaat niet transparant. Voorbeelden van deze onzichtbare solidariteit zijn de premievrije opbouw van pensioen bij arbeidsongeschiktheid, dezelfde premie voor mannen en vrouwen terwijl vrouwen langer leven, hetzelfde premiepercentage voor hoger- en lager opgeleiden terwijl hoger opgeleiden aantoonbaar langer leven, buffervorming en herstellpremies die door actieve deelnemers betaald worden. Uiteindelijk vertaalt deze solidariteit zich in een inkomensverschuiving tussen de betrokken groepen.

Een hele concrete inkomensoverdracht vindt middels de doorsnee premie plaats. Volgens actuariële principes is de premie voor eenzelfde pensioen voor een jonge werknemer veel lager dan voor een oude werknemer. Toch betalen alle werknemers hetzelfde percentage van de pensioengrondslag als werknemersbijdrage. In tijden van zeer lange dienstverbanden is dat geen probleem maar in het geval een werknemer van 45 jaar oud besluit om als ZZP'er verder te gaan dan heeft hij feitelijk jarenlang teveel premie betaald voor te weinig opbouw en profiteert hij niet meer van de relatief te lage doorsnee premie die samenhangt met zijn hogere leeftijd.

In VCP (Vakcentrale voor Professionals) verband maar ook elders worden hierover discussies gevoerd. Over het onderwerp doorsnee premie of een variant hierop, de degressieve opbouw, is kort geleden een CPB-rapport verschenen. Met de introductie van zo'n stelsel zouden reparatiekosten van zo'n 100 miljard Euro gepaard gaan. Als VHP2 zullen wij hierover pas een standpunt innemen als het nieuwe FTK en de gevolgen van het Witteveen-kader zijn uitgekristalliseerd. Bij de uitwerking van deze ideeën zullen de voor- en nadelen voor de verschillende generaties wel duidelijk gemaakt moeten worden. Een ding is zeker, wij zullen erop toezien dat de rekening van zo'n systeemwijziging niet eenzijdig bij een bepaalde groep (40 tot 50 jarigen) wordt neergelegd.

Nadere uitwerking gekoppeld aan een standpunt van de VHP2

In het najaar 2013 hebben een aantal pensioendeskundigen enkele gemeenschappelijke uitgangspunten met elkaar gedeeld over onder andere het onderwerp generatiesolidariteit. De deskundigen waren: Guus Boender, Lans Bovenberg, Dirk Broeders, Peter Gortzak, Theo Kocken, Theo Nijman en Jan Tamerus. De pensioencommissie heeft gebruik gemaakt van deze notitie om het VHP2 standpunt aan de visie van deze deskundigen te koppelen. Zij heeft zich daarbij tot de meest essentiële uitgangspunten uit hun notitie beperkt. In het onderstaande citeren wij (cursief) delen uit de bovenstaande notitie. Na de betreffende citaten wordt het standpunt van de VHP2 vermeld.

Uitgangspunt

Herverdelende solidariteit vraagt om transparantie

De steeds 'zachter' wordende rechten vragen om duidelijke van te voren vastgelegde verdeelregels en om heldere, 'hardere' individuele eigendomsrechten om conflicten over de verdeling van het vermogen te voorkomen. Hardere individuele eigendomsrechten kunnen worden bevorderd door meer transparantie over en motivatie van waardeoverdrachten als gevolg van beslissingen van het bestuur van het fonds, dan wel door het uitsluiten van dergelijke overdrachten. Ook hier geldt het adagium: hoge hekken, betere burens. Solidariteit in pensioencontracten kent vele vormen. Wij spreken van herverdelende solidariteit als op voorhand duidelijk is wie te veel of te weinig betaalt voor de opbouw van zijn eigen pensioentoezegging.

*Herverdelende solidariteit in het aanvullende pensioenstelsel staat onder druk, zeker ook omdat sommige vormen van solidariteit niet transparant zijn dan wel in toenemende mate als pervers en problematisch worden ervaren, bijvoorbeeld als gevolg van flexibelere arbeidspatronen of omdat ze van zwak naar sterk gaan. Dan gaat het bijvoorbeeld om de doorsneesystematiek waarbij degenen die op jonge leeftijd in het stelsel participeren degenen subsidiëren die dat op hogere leeftijd doen. Dit versterkt de problematische solidariteit van laaggeschoolden met een relatief lage levensverwachting met hooggeschoolden met een relatief hoge levensverwachting. **Eenzijdige solidariteit vraagt om openheid van zaken.***

Als VHP2 pleiten wij ervoor om aan de deelnemers duidelijker te maken hoe binnen de fondsen de herverdeling in zijn werk gaat.

Uitgangspunt

De verschillende doelstellingen voor verschillende leeftijdsgroepen vragen om maatwerk in risicobeheer. In zijn algemeenheid kan de jongere meer dan gemiddeld risico aan en de oudere juist minder. Voor werkenden of ouderen moet voorkomen worden dat in vergrijzende pensioenfondsen een beleggingsbeleid wordt gevoerd dat niet goed bij hen past.

Als VHP2 onderschrijven wij dat uitgangspunt.

Er bestaat een dilemma bij het vaststellen van de premie tussen het beschermen van de belangen van degenen die nieuwe pensioenrechten inkopen enerzijds en van degenen met bestaande pensioenrechten in het fonds anderzijds. Het draait dan om de vraag of de premiestelling kostendekkend dan wel dekkingsgraadneutraal dient te zijn. Duidelijke premievoorschriften kunnen het vertrouwen van zowel werkenden als gepensioneerden versterken dat hun rechten niet worden uitgehouden door een te lage of te hoge prijs voor het inkopen van nieuwe pensioenrechten. Tegelijkertijd beperken deze restricties op de premiestelling de mogelijkheden om intergenerationele solidariteit vorm te geven. Er zijn dilemma's hoe de premie te stabiliseren. Het uitgangspunt van een voldoende stabiele premie kan worden ingevuld door de fluctuaties van de premie als gevolg van fluctuaties op financiële markten (1) te accepteren; (2) te werken met variabele opbouw (cq. door periodieke aanpassing van de regeling); (3) in de dekkingsgraad te laten lopen door discrepanties tussen de dekkingsgraadneutrale premie en de feitelijke premie te accepteren en via het AFS (aanpassingsmechanisme financiële schokken) of een staffel te verwerken; (4) te werken met een macrostabiele disconteringscurve.

Als VHP2 hebben wij in MHP verband voor een macrostabiele discontovoet gepleit. Daarnaast is voor de VHP2 acceptabel dat het opbouwpercentage binnen zekere grenzen variabel is. De hoogte van de vaste premie moet wel zodanig worden vastgesteld dat met enige zekerheid het gewenste opbouwpercentage over een langere periode gerealiseerd kan worden.

Nieuw FTK (per 1-1-2015)

Op 4 april 2014 heeft de staatsecretaris van SZW aan de Tweede Kamer in een brief laten weten dat zij een wetsvoorstel voor een nieuw FTK aan de Raad van State heeft voorgelegd. In de brief geeft zij beknopt de kern van het wetsvoorstel weer.

Bij de uitwerking van het financieel toetsingskader in wetgeving zijn ten opzichte van het huidige FTK de volgende aanpassingen gedaan:

- Bij tegenvallers door bijvoorbeeld financiële schokken op de beurs of een verdere stijging van de levensverwachting geldt dat pensioenfondsen direct maatregelen moeten nemen: er wordt niet meer gewacht met korten tot het eind van de herstelperiode. Maar maatregelen mogen wel over 10 jaar worden gespreid. Hiermee worden financiële tegenvallers beter gespreid en wordt voorkomen dat de aanvullende pensioenen abrupt moeten worden gekort.
- Pensioenfondsen moeten vooraf expliciet duidelijk maken welke maatregelen worden genomen als de dekkingsgraad te veel daalt.
- Er worden duidelijke verdeelregels geïntroduceerd voor de indexatie van pensioenen. Deze regels zorgen ervoor dat de indexatie op een evenwichtige wijze over de generaties wordt toegekend en dat geen disproportionele herverdelingseffecten optreden. Financiële meevallers kunnen hierdoor niet vroegtijdig worden uitgedeeld.

- Er komt een stabiele, kostendeekkende premie. Het blijft mogelijk om de premie te dempen op basis van 10-jaarsrentemiddeling of op basis van verwacht rendement. Aan het rekenen met verwacht rendement wordt een aantal voorwaarden verbonden. Zo moeten pensioenfondsen de indexatie in de premie meefinancieren. Het behouden van de dempingsmogelijkheden maakt een stabiele premie mogelijk. Dit is van belang voor de loonkosten en voor de koopkracht.
- De afhankelijkheid van dagkoersen op financiële markten vermindert. Er komt een robuust sturingsinstrumentarium dat beter past bij een stelsel dat zich richt op de lange termijn. Zo wordt er in de toezichtregels uitgegaan van een 12-maandsgemiddelde van de dekkingsgraad.

Samenvatting:

Als VHP2 vinden wij dat de kenmerken van solidariteit binnen pensioenfondsen belangrijk zijn. Wij zijn wel van mening dat de solidariteit die de risicosolidariteit te buiten gaat inzichtelijk gemaakt moet worden. Inkomensoverdrachten tussen generaties zijn binnen aanvaardbare grenzen acceptabel maar deze solidariteit mag geen buitensporige proporties gaan aannemen. Wij achten het denkbaar dat in een toekomstig stelsel meer schotten tussen de verschillende generaties gecreëerd worden.

Wij zien dat op het terrein van pensioenen veel veranderingen aan de gang zijn. Recent heeft de staatssecretaris van SZW aan de SER gevraagd om advies te geven over de toekomstbestendige inrichting van het pensioenstelsel. Daarnaast zal het nieuwe FTK ook regels bevatten die de onderlinge solidariteit beïnvloeden.

Als VHP2 volgen wij de ontwikkelingen op de voet en wij zullen daar waar het kan namens onze leden onze stem laten horen om het goede uit het stelsel te behouden en om de nadelige effecten te minimaliseren.

Bijlage 1: *Aandachtspunten bij solidariteit pensioen*

Diverse vormen van solidariteit

- Jong-oud
- Doorsneepremie
- Werkend - pensioengerechtigd
- Laag-Hoog betaald
- Goede – slechte gezondheid
- Man – vrouw

Zaken die dit beïnvloeden:

- Lage of hoge buffers aanwezig in fonds
- Hoogte premie / pensioenopbouw
- Leeftijdsopbouw van het fonds
- Beleggingsbeleid
- Aanne name parameters beleggingsbeleid
- Tijdelijke deelnemer of levenslang

Aspecten die gelden bij een collectief:

- Schaalgrootte: lage kosten, bundeling van kennis
- Beoogde solidariteit
- Ongewenste vormen van solidariteit